

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-62>

УДК 027.625/008(477.74)

Бородіна Г.Г., Прус Л.М.
Київський університет культури

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ІМ. І.Я. ФРАНКА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ РЕГІОНУ

Анотація. У статті йдеться про становлення і розвиток Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка. Зроблена спроба окреслити основні аспекти модернізації змісту роботи дитячої бібліотеки в регіональному соціокультурному просторі. Розкрито вагомий внесок бібліотеки до розвитку національної культури, проведення дозвілля, спілкування з ровесниками та дорослими цікавими людьми з урахуванням вікових, психологічних і соціальних особливостей дитини. Книгозбірня є динамічним центром інформації, середовищем для розвитку моральних та культурних цінностей, джерелом духовного збагачення дитини. Місією бібліотеки визначено: «Бібліотека надає кожній дитині доступ до книги та інформації для набуття знань, духовного збагачення або для втіхи та розваги». Зміни, що відбулися в нашій країні наприкінці ХХ ст., початку ХХІ ст. значно вплинули й на діяльність книгозбірні.

Ключові слова: бібліотека для дітей, бібліотечне обслуговування, бібліотечні фонди, BOOK-шоу, онлайн-брифінги, мультимедійні презентації.

Borodina Galina, Prus Lyudmila
Kyiv University of Culture

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE VINNYTSA REGIONAL LIBRARY FOR CHILDREN NAMED AFTER I. FRANKO IN THE SOCIO-CULTURAL SPACE OF THE REGION

Summary. The article deals with the formation and development of the Vinnytsia Regional Library for Children named after I. Franko. An attempt has been made to outline the main aspects of modernizing the content of children's library work in the regional socio-cultural space. The significant contribution of the library for development of national culture, leisure activities, communication with peers and adult interesting people, taking into account the age, psychological and social characteristics of the child is revealed. The library is the dynamic city center of information, the medium for developing moral and cultural values, the source of spiritual enrichment of the child. The mission of the library is: "The library provides each child with access to books and information for knowledge, spiritual enrichment or for pleasure and pastime". Changes that occurred in Ukraine at the end of the twentieth and the beginning of the twenty-first century significantly influenced the activities of the library. Today, the Vinnytsia Regional Library for Children named after I. Franko is a modern cultural institution with 120 thousandth fund of books and a large number of children's periodicals, cozy reading rooms, electronic databases, Internet center. A great deal of work is being done to create bibliographic aids, especially of local lore. The library is very popular with small readers. Entering the new millennium, the library has set itself a strategic goal: to create a new image of the library. It is a library of the future, modern, open to all, modernized, user-friendly. The Vinnytsia Regional Library for Children named after I. J. Franko is the informational and recreational specialized institution, methodical, bibliographic information and advisory center for the network area libraries serving children. The library is a regional repository of print and other universal documents, primarily local, addressed to a children's auditorium.

Keywords: library for children, library service, library funds, BOOK-show, online briefings, multimedia presentations.

Постановка проблеми. У загальнодержавній системі позашкільного виховання важлива роль належить бібліотекам, які обслуговують дітей. Бібліотеки для дітей є складовою бібліотечної системи України. Функціонування бібліотек для дітей затверджене Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Вони є державним гарантом захисту прав дітей на культурне і духовне життя та на вільний доступ до інформації відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, Декларації прав дитини, Закону України «Про охорону дитинства», Рекомендацій Ради Європи CM/Rec (2018)7 «Про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі»; Інструк-

ції з керівництва для дитячих бібліотек секції бібліотек для дітей і підлітків Міжнародної федерації бібліотечних організацій та установ ІФЛА.

Кожна дитяча бібліотека України – це своєрідний всесвіт, що забезпечує цілісний, гармонійний розвиток особистості дитини, підлітка.

У цьому зв'язку особливо важливою проблемою українського бібліотекознавства є об'єктивна оцінка надбань та внеску вітчизняних бібліотек для дітей у розвиток вітчизняної освіти, культури, збагачення духовного потенціалу суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про дитячі бібліотеки написано небагато наукових робіт. Однак, значний інтерес для досліджувальної теми становить монографія Н. Но-

вікової та наукові розвідки Т. Сафонові, В. Чугуй, В. Лаукарт та ін. В їх працях висвітлено особливості розвитку дитячих бібліотек, спростовано трансформацию їхньої діяльності, охарактеризовано сучасну соціокультурну діяльність. Проте, до останнього часу тема: «Роль та значення Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка в соціокультурному просторі регіону» не була об'єктом спеціального комплексного вивчення в вітчизняному бібліотекознавстві.

Метою статі є спроба зібрати, проаналізувати, узагальнити досвід роботи Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка та розкрити соціально-культурне значення книгозбірні для регіону. Вивчення цього питання дозволить глибше зрозуміти соціально-культурну важливість книгозбірень даного типу.

Виклад основного матеріалу. Термін «дитяча бібліотека» виник в кінці XVIII століття. Протягом XIX століття йшов процес трансформації ідеї «дитячої бібліотеки», її осмислення як феномена культури. Саме у цей період були закладені основи вітчизняної педагогіки дитячого читання. В Україні перші самостійні дитячі бібліотеки виникли в останній чверті XIX століття на початку XX століття і поступово стали центрами дослідження читання дітей.

Сучасні дитячі бібліотеки мають великі можливості для гармонійного, всебічного розвитку юних користувачів.

У Рекомендаціях Міжнародної Асоціації бібліотек (ІФЛА) зазначено, що діти мають право на вибір бібліотеки і на свій простір у ній.

Понад 12 тисяч дітей та підлітків є користувачами Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка.

В листопаді 2017 р. бібліотека відзначила 90-річний ювілей від часу заснування. Почала формуватися бібліотека на базі міської Гоголівської бібліотеки (нині Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К.А. Тімірязєва) у 1923 р. Спочатку, це був лише невеличкий дитячий відділ з фондом 100 примірників книг. Серед користувачів – 454 школярі і 101 дошкільник. Дітей обслуговували тричі на тиждень. І лише через 4 роки відбулося офіційне відкриття міської дитячої бібліотеки в окремому приміщенні з фондом 1600 книг і трьома працівниками у штаті [1].

У 1932 р. Вінницька міська бібліотека отримала статус обласної для дітей та юнацтва. Фонд виріс до 15 тис. примірників, відкрилися абонементи для молодших читачів та старшокласників, відділ єврейської літератури. З 1936 р. розпочалося заочне обслуговування і сільських дітей [1].

До початку 1941 р. фонд книгозбірні збільшився майже втричі і становив 51, 5 тисячі примірників книг. У штаті працювало 18 бібліотекарів та 7 технічних працівників.

В 1956 р. з нагоди 100-літнього ювілею Івана Франка бібліотеці присвоєно його ім'я, яке вона носить і зараз.

З 1962 р. бібліотека стала бібліотекою для дітей, хоча її послугами користуються студенти, вчителі, викладачі вузів, батьки.

Зміни, що відбулися в нашій країні наприкінці XX ст. на початку XXI ст. значно вплинули й на діяльність книгозбірень. Більшість дитячих бібліотек із пасивних спостерігачів стали пере-

творюватися на активні культурні центри, впроваджуючи у роботу інноваційні форми та методи масової роботи [5, с. 28].

Модернізація, вдосконалення діяльності бібліотек для дітей є постійним і безперервним процесом. За останні роки бібліотеки адаптувалися до нових вимог часу і виживають тільки завдяки тому, що стали орієнтуватися на потреби своїх користувачів.

Сьогодні Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка стала потужним інформаційним центром з 120-ти тисячним фондом, великою кількістю дитячих періодичних видань, затишними читальними залами, новітніми технологіями та цікавими подіями і заходами. Бібліотека є регіональним сховищем творів друку та інших документів універсального характеру, передусім місцевих, адресованих дитячій аудиторії.

Розуміючи важливість створення сучасного образу бібліотеки, працівники по новому організують свою роботу. З використанням інформаційних технологій зазнали суттєвої модернізації заходи бібліотеки, при проведенні яких використовуються скайп-конференції, мультимедійні презентації, відеоподорожі, віртуальні екскурсії, тощо.

Юні вінничани можуть поспілкуватися з письменниками та взяти участь у цікавих заходах: ВООК-шоу, онлайн-брифінгах, форумах, акціях, флеш-мобах, квестах, бібліо-party, карамель-шоу тощо. До послуг відвідувачів різноманіття сучасних книг, журнальні новинки на будь-який смак, Інтернет-центр, Wi-Fi, вільний доступ до мережі Інтернет.

Організаційно-методична робота бібліотеки стала провідною ланкою по забезпеченню реального оновлення діяльності дитячих бібліотек області. Створена диференційована система підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Бібліотека є організатором науково-дослідної роботи з питань бібліотечного обслуговування дітей, базою нововведень, місцем організації семінарів, наукових конференцій, нарад і курсів з питань бібліотечної роботи.

Творча співпраця об'єднує бібліотекарів з обласною організацією Товариства Червоного Хреста, реабілітаційним центром «Промінь», з центром дитячої творчості «Барви України», підлітковим клубом «Аліса», з соціальною службою «Віфанія». Частими гостями бібліотеки є й письменники Т. Яковенко, О. Вітенко, Т. Пакалюк. З далекого Ізраїлю спілкується з своїми шанувальниками дитячий письменник Григорій Усач.

В сучасний період стратегічною метою Вінницької обласної бібліотеки для дітей є: створення нового образу бібліотеки – бібліотеки майбутнього, сучасної, відкритої для всіх, модернізованої, зручної для користувачів.

Організація бібліотечного обслуговування передбачає створення умов для спілкування рідною мовою, набуття соціальної, міжособистісної, громадянської, інформаційно-цифрової компетентностей, природничих знань, загальнокультурної освіченості, уміння вчитися, ініціативності, екологічної грамотності та розуміння засад здорового життя.

Значна увага приділяється індивідуальному спілкуванню бібліотекаря з читачем, заохоченню дитячої допитливості та особистих уподобань.

При бібліотеці діють бібліотечні активи і гуртки – різновікові об'єднання за інтересами пізнавально-творчого типу.

Гурток «Друзі природи», в рамках якого всі бажачі можуть дізнатися більш детально про тваринний та рослинний світ. На зустрічах проводяться різноманітні бесіди, круглі столи, години цікавих повідомлень, ігри та багато інших форм.

Працівники бібліотеки за допомогою слайдових презентацій розповідають дітям про значення природи для людини, знайомлять їх з правилами поведінки на природі. Маленькі гуртківці здійснюють віртуальні подорожі сторінками Червоної книги України, а також найвідомішими заповідниками нашої країни. Юні користувачі переглядають цікаві пізнавальні мультфільми, знайомляться з енциклопедіями та періодичними виданнями природничої тематики, яких чимало в бібліотечних фондах.

Метою гуртка «Мозайка» є: виховання національного світогляду дітей через пізнання народного мистецтва; залучення молодого покоління до джерел і процесу творення українського народного мистецтва; стимулювання розвитку творчого пошуку, художнього смаку при виконанні креативних робіт з використанням традиційних матеріалів і технік; співпраця і обмін досвідом між осередками творчості, культурно-освітніми установами; виховання у молодих вінничан працьовитості, відповідальності до виконання завдань курсу, дисциплінованості, самостійності.

Гурток «Фантазія» створений для тих, хто любить займатись бісероплетінням, створенням виробів із паперу. Завдання гуртка «Фантазія»: формування вмінь і навичок роботи з папером та бісером; виготовлення виробів у різних техніках, застосування основних прийомів роботи; формування творчої особистості, емоційний, фізичний та інтелектуальний розвиток, задоволення потреби особистості у творчій самореалізації; виховання культури праці; формування дружніх стосунків у дитячому колективі, відчуття відповідальності, колективізму, взаємодопомоги.

Використання техніки паперопластики, оригамі, елементів витинанки на заняттях гуртка «Фантазія» удосконалює естетичний смак дітей, розвиває творчі здібності.

Надзвичайно важливою є проектна діяльність книгозбірні. Особлива увага в бібліотеці приділяється питанням правової просвіти дітей. Зокрема, в проєкті «Про права дитини». Мета проєкту – забезпечити доступ до різноманітної інформації з проблем захисту прав дітей для самих дітей батьків, педагогів та бібліотекарів, соціальних працівників. Даний проєкт підтримується у співпраці зі службою у справах дітей Вінницької ОДА, Головним територіальним управлінням юстиції у Вінницькій області.

Спільно з «Товариством Червоного хреста» реалізовано проєкт «Ми за здоровий спосіб життя». Мета проєкту: популяризація здорового способу життя, дбайливого ставлення до свого здоров'я, профілактика шкідливих звичок, розповсюдження елементарних правил гігієни, попередження важких захворювань.

Поширені такі форми роботи: пізнавальні тренінги, діалогічні, інформаційно-просвітницькі заходи, практичні заняття, консультації, кон-

курси учнівських плакатів, малюнків, спортивні заходи та інше.

На сучасному етапі державотворення перед бібліотекою стоїть невідкладне завдання – виховувати свідомого громадянина-патріота рідної землі. Саме бібліотека, що має високий духовний та інтелектуальний потенціал, володіє безцінними книжковими скарбами, здійснює значний вплив на формування патріотичного світогляду молоді регіону.

Виходячи із зазначеного та враховуючи інтерес дітей до історії України, бібліотекарі в своїй роботі приділяють значну увагу висвітлені цієї теми, керуючись указами Президента «Про день Гідності та Свободи», «Про День Соборності України», «Про День захисника України», «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності», «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки», «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні», «Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді».

Останнім часом робота бібліотеки із патріотичного виховання значно активізувалась, наповнилась новим змістом. Готуючи масові заходи, бібліотекарі добирають і поєднують різноманітні методи і форми патріотичного виховання, уникаючи формалізму й одноманітності, насичуючи їх патріотичними емоціями та переживаннями.

За допомогою актуальних інформаційних форм роботи, книжкових виставок користувачі мають можливість простежити історію України від найдавніших часів до сьогодення, розвиток її суспільно-політичного устрою, економіки, умови формування державності, громадсько-політичної думки.

Бібліотека активно популяризує фонд за допомогою постійно діючої книжкової виставки: «Мій край – куточок серця України». Літературне краєзнавство завжди займало провідне місце в роботі Вінницької обласної дитячої бібліотеки. Кожен художній твір, пов'язаний з вінницьким краєм – це живий документ епохи і людської свідомості. Основою для краєзнавчої діяльності книгозбірні є краєзнавчі посібники: «Природа і природні ресурси Вінниччини», «Південний Буг – головна річка нашого краю», «Історія Вінниччини в архітектурі», «Над Бугом місто – Вінниця моя», «Магдебурзьке право у Вінниці», «Вінниця під час національно-визвольної війни 1648-1657 рр.», «Вінниця в роки Другої світової війни», «Письменники нашого краю» та ін. Ці посібники містять відомості про найбільш інформативний краєзнавчі документи за великий хронологічний відрізок часу. Вони добре структуровані, з якісним допоміжним апаратом. Значний час не втрачають актуальності.

Працівники Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка постійно активізують творчий пошук нових форм роботи із залучення користувачів до бібліотеки. Щороку влітку на центральних площах міста організовується робота виїзної читальної зали «Літня територія

читання». Робота читальної зали здійснюється за окремим планом. Заходи, що проводилися, завжди цікаві для дітей. Під час роботи читального залу діти окрім читання книг, отримують нові знання та компетенції, взявши участь у майстер-класах, іграх, конкурсах.

Послідовно, з метою інформаційної підтримки освітнього середовища, найбільш повного задоволення попиту на інформацію, соціокультурних, самоосвітніх і дозвіллевих потреб користувачів бібліотека для дітей створює власні сайти, блоги та електронні бібліографічні продукти, організовує навчальні Інтернет-центри, розповсюджує краєзнавчі ресурси та навчає дітей основам інформаційної культури. В бібліотеці запроваджено програми навчання комп'ютерної грамотності для дітей. Створені умови для задоволення інформаційних потреб користувачів, забезпечення їх вільного доступу до світових інформаційних ресурсів для навчання, спілкування, інтелектуального та творчого розвитку [2].

Висновки і пропозиції. Отже, змістовний аналіз соціокультурної діяльності Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка дає підстави стверджувати, що бібліотека продовжує бути одним із найважливіших культурних осередків для дітей Поділля. Але радикальні зміни необхідні, щоб зберегти свій статус у якості центрального інституту культури для дітей. Тому, переходячи до реалій нашої держави, при реформуванні бібліотечної мережі не хотілося б втратити те, що уже напрацьовано багатьма роками. Адже, у сьогоденні світі інформація і знання стають основою економіки, інтелектуальний розвиток і культура особистості набувають стра-

тегічного значення, поняття освіченої людини постійно розширюється, включаючи в себе все нові складові. Як і раніше головною сполучною ланкою між людиною і знаннями залишається читання, яке стає, за висловом англійських фахівців, ключем до століття знань.

На сучасному етапі розвитку дитячих бібліотек відбувається розширення їх діяльності і набуває нового значення їх педагогічна функція, яка проявляється не тільки у виховній роботі з дошкільнятами, школярами – розвитку їх як читачів, а й в безпосередньому впливі на формування компетенції в галузі педагогіки дитячого читання у батьків і вихователів дитячих дошкільних установ, закладів освіти. Це позиціонує саму дитячу бібліотеку як центр читацького розвитку дітей різних вікових категорій.

З кожним роком книгозбірні для дітей збільшують свою присутність у блогосфері, соцмережах та соціальних сервісах, для анонсування важливих подій, бібліотечних акцій, просвітницьких заходів, розміщують створені відеоролики, мультимедійні презентації тощо.

Саме тому, в якості одного з пріоритетних завдань формування і реалізації бібліотечної політики повинна стати найновітніша інформатизація дитячих бібліотек, включення їх як повноправних партнерів до інформаційного простору країни і світу.

Таким чином, Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка має великий інформаційний потенціал, досвід впровадження інформаційних технологій та кваліфіковані кадри для подальшої плідної роботи на ниві просвіти молодого покоління України.

Список літератури:

1. Історія Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка. URL: <https://frankolibrary.org> (дата звернення: 29.08.2019).
2. Лаукарт В.О. Бібліотеки для дітей Вінниччини: проблеми та перспективи. URL: <http://frankolibrary.org> (дата звернення: 29.08.2019).
3. Новикова Н.О. Дитячі бібліотеки в культурі України другої половини ХХ століття : монографія. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 282 с.
4. Сафонова Т. Дитячі бібліотеки України: соціокультурний аспект. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 7. С. 10–14.
5. Чугуй В. Дитячі бібліотеки України: тенденції розвитку кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 7. С. 28–31.

References:

1. Istoriya Vinnytskoyi oblasnoyi biblioteki dlya ditey im. I. Franka [The History of Vinnytsia Regional Library for Children named by I.J. Franko]. Available at: <https://frankolibrary.org> (accessed 29 August 2019).
2. Laukart, V.O. Biblioteki dlya ditey Vinnychchyny: problemy ta perspektyvy [Libraries for Children of Vinnytsia Region: Problems and Perspectives]. Available at: <http://frankolibrary.org> (accessed August 2019).
3. Novikova, N.O. (2006). Dytyachi biblioteki v kulturi Ukrayiny druhoyi polovyny XX stolittya : monohrafiya. [Children's Libraries in Ukrainian Culture of the second half of the XX century]. Kyiv. (in Ukrainian)
4. Safonova, T. (2017). Dytyachi biblioteki Ukrayiny: sotsiokulturnyy aspekt [Children's Libraries of Ukraine: Socio-cultural Aspect]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 7, pp. 10–14.
5. Chuhuy, V. (2018). Dytyachi biblioteki Ukrayiny: tendentsiyi rozvytku kintsya XX – pochatku XXI stolittya [Children's Libraries of Ukraine: Tendencies of Development in the end of the XX – the beginning of the XXI century]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, no. 7, pp. 28–31.